

วิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร

An Analysis of Buddha's Method in Answering the Sakka's Questions in the Sakkapañhasutta

¹พระอธิการมานะ จิตญาโณ (พุลท้าวญาติ) และ²พระมหาอดิเดช สติวโร

¹Phra Athikan Mana (Punthuayat) and ²Phramaha Adidej Sativaro

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty Of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: Mana.25202528@gmail.com

Received: April 18, 2024; **Revised:** July 24, 2024; **Accepted:** August 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญในสักกปัญหาสูตร 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารโดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งสรุป วิเคราะห์ เรียบเรียง และบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สักกปัญหาสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยปัญหาของท้าวสักกะที่ทูลถามพระพุทธเจ้าเป็นบรรยายโวหารแบบถาม-ตอบมี 2 ภาณวาร ภาณวารที่ 1 เป็นตอนปัญจสิขะคันธรรพบุตรบรรเลงเพลงและตอนท้าวสักกะเข้าเฝ้า และภาณวารที่ 2 เป็นตอนที่ท้าวสักกะทูลถามปัญหาและตอนที่พระผู้มีพระภาคตรัสถามท้าวสักกะ 2) พุทธวิธีการตอบปัญหาแบ่งเป็น 4 ประการได้แก่ (1) ปัญหาที่ตอบแบบตรงไปตรงมา (2) ปัญหาที่ย้อนถามให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงตอบปัญหานั้น (3) ปัญหาที่ควรแยกตอบเป็นประเด็น (4) ปัญหาที่ไม่ควรตอบเพราะไม่มีประโยชน์ ส่วนลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าคือทรงมีจุดมุ่งหมาย วิธีการ อูบาย รูปแบบแผนการสอน การสื่อสารในการสอน ซึ่งการสอนนับเป็นพุทธกิจที่สำคัญอีกด้วย 3) พุทธวิธีการตอบปัญหาในสักกปัญหาสูตร คือ เพราะทรงทราบเรื่องการปฏิบัติธรรมและผลแห่งการปฏิบัติธรรมของโคปกเทพบุตรพระองค์จึงทรงอนุญาตให้ทูลถามปัญหา ผลของการฟังพยากรณ์ปัญหาในครั้งนั้นทำให้ท้าวสักกะและเทวดาผู้เป็นบริวาร 80,000 คน ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน และละความเป็นท้าวสักกะแก่ถึงความเป็นท้าวสักกะหนุ่ม

คำสำคัญ: พุทธวิธีการตอบปัญหา; ท้าวสักกะ; สักกปัญหาสูตร

Abstract

This objectives of this research article are 1) to study the structure and essence of Sakkapañhasutta; 2) to study the Buddha's method of answering questions in the Tipiṭaka; and 3) to study and analyze the Buddha's method of answering the questions of Sakka deva in Sakkapañhasutta. It is a documentary research which is done by studying information from the Tipiṭaka and various related documents. Moreover, the research consists of a summary, analysis, compilation, and descriptive narrative.

The final result indicated that 1) Sakkapañhasutta regards Sakka's question as asking the Buddha. It is a rhetorical narrative in the form of a question-answer, consisting of two bhanavāras. The first is the episode where Pañcasikha plays a song and when Sakka meets. The latter is the episode when the Sakka asked questions and when the Buddha asked the Sakka; 2) the Buddha's method of answering can be divided into four parts: 1. Questions that are answered in a straightforward manner. 2. Questions that are asked clearly and then answered 3. Questions that should be answered separately. 4. Questions that should not be answered due to their usefulness. Further, in the Buddha's teaching style, he had objectives, methods, strategies, formats, lesson plans, and communication in teaching. Teaching is an important part of Buddha's routine as well; and 3) the Buddha's method for answering questions in the Sakkapañhasutta is because he knew about the Dhamma practice and the results of the Dhamma practice of Gopaka. Therefore, he allowed Gopaka to ask the questions. As a result of listening to the prophecy of problems at that time, the Sakka and his 80,000 angel followers attained the Eyes of the Dhamma, achieved as a single monk, and relinquished being an old Sakka to becoming a young Sakka.

Keywords: Buddha's method of answering questions; The Sakka; Sakkapañhasutta

บทนำ

ท้าวสักกะหรือพระอินทร์เป็นเทพสำคัญในฝ่ายพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา ในฝ่ายแรกนั้นเป็นเทพสูงสุดที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวทแต่ก็ถูกลดลงมาเป็นเทพระดับรองเพราะพระพุทธศาสนายกให้พระอินทร์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าในกาลต่อมา (กิตติรัช ศรีฟ้า, 2561) มีตัวอย่างในการแสดงโฉมของไทยว่า “พระอินทร์ปรากฏบทบาทในฐานะเทพชั้นรองที่รับคำสั่งจากพระอิศวรให้ไปปฏิบัติภารกิจ” (บวรนรรณ อัญญะโพธิ์ และอนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, 2565) ส่วนท้าวสักกะในฝ่ายพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นเทพสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงเป็นมิตรกับพระพุทธเจ้าในหลายเหตุการณ์ดังปรากฏทั้งในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ในขณะที่ยามนตรี สิริโรจนานันท์ ระบุว่า “พระอินทร์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์จึงมีบทบาทเป็นผู้สนใจในธรรม เป็นเทพเจ้าที่มีภูมิธรรมความรู้ในหลักคำสอน พร้อมทั้งคอยให้ความช่วยเหลือพระพุทธเจ้า และ พระพุทธสาวกในด้านต่าง ๆ” (มนตรี สิริโรจนานันท์, 2561) ท้าวสักกะจึงถูกกล่าวถึงอย่างบ่อยครั้งในฐานะเทพที่สนับสนุนพระศาสนาและยังเป็นผู้ปฏิบัติธรรมในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ยังขาดการศึกษาเฉพาะเรื่องคือในพระสูตรที่ชื่อว่า สักกปัญหสูตร ที่พรรณนาถึงท้าวสักกะที่ทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าโดยตรง ผู้วิจัยจึงอยากจะศึกษาลีลาการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าต่อท้าวสักกะว่ามีลักษณะอย่างไร เนื่องจากว่าท้าวสักกะเป็นหัวหน้าของเทวดาแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เป็นกามจรรณมอันเป็นภูมิที่ยัง

ประกอบด้วยผัสสะ ในพระไตรปิฎกบรรยายว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมสอนเทวดาเป็นประจำดังแสดงในพุทธกิจ 5 อย่างที่ทรงปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกวันตั้งแต่เช้าไปจนถึงตอนใกล้รุ่ง กล่าวคือ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เวลาเย็นแสดงธรรม เวลาค่ำคืนประทานโอวาทแก่ภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลก ต่อมาพระองค์จะเสด็จไปโปรดด้วยพุทธญาณ (อรรถกถาสุมังคลวิลาสินี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 1/4/73-76) อย่างไรก็ตามโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการตอบปัญหาแก่เทวดา ทำไมพระพุทธองค์จึงให้ความสำคัญแก่เทวดา หรือทรงมีพระประสงค์อย่างไรในการตอบปัญหาเทวดา ผู้วิจัยจึงนำประเด็นการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในสักกปัญหสูตรมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงคัมภีร์ คือ พระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรอง ผู้วิจัยสนใจศึกษาเฉพาะในสักกปัญหสูตรแห่งคัมภีร์ที่ขนิณาย-มหาวรรคเท่านั้น เพราะเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาของท้าวสักกะโดยตรง วิธีการศึกษาจึงเป็นการค้นคว้าทางคัมภีร์และมีการวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะ ในสักกปัญหสูตรปรากฏคำถามของท้าวสักกะ (พระอินทร์) จำนวน 12 ข้อ มีใจความโดยสังเขปว่า ท้าวสักกะถามคำถามในประเด็นว่า ทำไมสรรพสัตว์ในภพภูมิต่าง ๆ จึงตั้งจิตปรารถนาความไม่มีเวรต่อกันและกัน แต่ในความเป็นจริงกลับจองเวรกันด้วยสาเหตุนานาประการ เช่น ความอิจฉา ความตระหนี่ ฉันทะ ความวิตก เป็นต้น และภิกษุจะมีข้อปฏิบัติอย่างไรให้ปัญจสัญญาดับ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/357-366/285-294) ทั้งนี้ท้าวสักกะเป็นผู้ถามแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ตรัสตอบเพื่ออธิบายปัญหาแต่ละข้อ ดังนั้น คำถาม คำตอบ ลักษณะการตอบปัญหา และเจตนาของผู้ถามกับผู้ตอบ จึงเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยในครั้งนี้ โดยปัญหาดังกล่าวของท้าวสักกะที่นำมากราบทูลถามพระพุทธองค์นั้น ถือว่าเป็นปัญหาที่น่าสนใจในการศึกษา

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ศึกษาพระไตรปิฎกจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในการถามตอบปัญหาของท้าวสักกะกับพระพุทธเจ้าว่า พระองค์มีกรอบในการตอบปัญหานั้น ๆ อย่างไร และคำตอบที่ทรงตอบนั้นเป็นคำตอบที่ให้แง่คิดหรือความจริงอย่างไร ผู้วิจัยหวังว่าเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วผลการวิจัยนี้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิตประจำวันต่อไปได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหสูตร” เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และจะได้เป็นข้อมูลนำเสนอที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์สรุปไว้เป็นงานวิจัยอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยมีความต้องการค้นคว้าและนำเสนองานวิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญในสักกปัญหสูตร
2. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะใน สักกปัญหาสูตร เป็นการวิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 งานวิจัยเป็นการศึกษาด้านเอกสาร (Documentary Study) โดยค้นคว้าจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับการตอบ ปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 นำมาเรียบเรียงตามกระบวนการที่ถูกต้อง คือ ใช้ระเบียบ วิธีวิจัยในการรวบรวมข้อมูล คือ ให้ความสำคัญกับข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากคัมภีร์พระไตรปิฎกก่อน แล้วไล่ไป ตามลำดับ อรรถกถา ฎีกา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทางเอกสารเพื่อค้นหาคำถามความรู้ในพระสูตรที่ ศึกษาในหัวข้อ พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร โดยเน้นความสนใจไปที่การตอบปัญหา ของพระพุทธเจ้า 12 ข้อที่เป็นสาระสำคัญของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ด้วยวิธีการนำข้อมูลมาเรียบเรียง จัดกลุ่มพร้อมกับแยกประเภทข้อมูล และหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลแต่ละชุด เพื่อค้นหาวัตถุประสงค์และ การประยุกต์ใช้ของพุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร

ขั้นตอนที่ 4 อภิปรายผลโดยเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นที่คล้ายกันเพื่อให้เห็นข้อแตกต่างและองค์ ความรู้ที่ได้ จากนั้นเสนอองค์ความรู้ที่ได้นั้นเป็นแผนภูมิประกอบคำอธิบายเพื่อความเข้าใจได้ง่าย

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการวิจัยเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของงานทั้งหมดอันประกอบด้วยความรู้ที่ได้ จากการศึกษาค้นคว้าและแง่มุมใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ พร้อมกับเขียนข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างและสาระสำคัญในสักกปัญหาสูตร โครงสร้างและ สาระสำคัญในสักกปัญหาสูตร โดยแบ่งออกเป็น

1) โครงสร้างของสักกปัญหาสูตรอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 10 คือ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ซึ่งเป็นคัมภีร์เล่มที่ 2 ของทีฆนิกายซึ่งมีทั้งหมด 10 สูตร และสักกปัญหาสูตรนี้อยู่ในสูตรที่ 8 เป็นพระ สูตรว่าด้วยปัญหาของท้าวสักกะที่ทูลถามพระผู้มีพระภาค ขณะประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ที่ภูเขาวะทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เป็นการบรรยายโวหารแบบถาม-ตอบ เนื้อหาของพระสูตรนี้มี 2 ภาณวาร ภาณวารที่ 1 อาจแบ่งย่อยเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ เป็นบทนำ ตอนปัญจสิขะ คันธรรพบุตรบรรเลงเพลง ตอนท้าวสักกะเข้าเฝ้า ตอนท้าวสักกะ

กราบทูลเรื่องโคปกเทพบุตร และภาณวาทที่ 2 อาจแบ่งย่อยเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ท้าวสักกะทูลถามปัญหา ตอนที่พระผู้มีพระภาคตรัสถามท้าวสักกะดังได้อธิบายมาแล้ว

2) บุคคลสำคัญในสักกปัญหายุทธแบ่งออกเป็น 4 ท่าน กล่าวคือ

1) พระพุทธเจ้า ผู้ตอบปัญหาท้าวสักกะ มีใจความสรุปได้ 12 ข้อเช่น ท้าวสักกะทูลถามว่า พวกเทพมนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ และหมู่สัตว์อื่น ๆ จำนวนมากต่างตั้งความปรารถนาว่า ขอพวกเราจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่ถูกลงโทษ ไม่มีศัตรู ไม่ถูกเบียดเบียน ไม่จองเวรกัน แต่เพราะอะไรเล่าผูกมัดไว้ พวกเขาจึงยังคง มีเวร ถูกลงโทษ มีศัตรู ถูกเบียดเบียนและจองเวรกันอยู่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เพราะมีอิสสา (ความริษยา) และ มัจฉริยะ (ความตระหนี่) ผูกมัดไว้เป็นต้น

2) ท้าวสักกะ ผู้ถามปัญหากับพระพุทธเจ้า มีใจความสรุปได้ 12 ข้อเช่น ท้าวสักกะทูลถามว่า อิสสา และมัจฉริยะเกิดจากอะไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เกิดจากอารมณ์เป็นที่รักและอารมณ์ไม่เป็นที่รัก ถ้าไม่มีอารมณ์เป็นที่รักและอารมณ์ไม่เป็นที่รัก ก็ไม่มีอิสสาและมัจฉริยะเป็นต้น

3) ปัญจสิขะ คันธรรพบุตร ผู้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควรได้บรรเลงพิณสีเหลืองดัง ผลมะตูมและกล่าวคาถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกามเหล่านี้กับแม่กัททาสุริยวัจฉสาเทพธิดา ผู้มีสิริโฉมงดงามทั่วสรรพางค์ มีรัศมีอ่อน ๆ เปล่งออกจากร่างกายดุจแสงอ่อนของดวงอาทิตย์ยามทอแสง ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญจนา ตำบลอุรุเวลา

4) โคปกเทพบุตร ท่านเกิดในกรุงกบิลพัสดุ์นี้ ได้มีศากยธิดานามว่า โคปิกาผู้เลื่อมใสในพระพุทธ เลื่อมใสในพระธรรม เลื่อมใสในพระสงฆ์ ผู้รักาศิล หน่ายความรู้สึกเป็นหญิง อบรมความรู้สึกเป็นชาย หมายถึง อาการที่ไม่ได้เกิดจากภาวะผิดปกติด้านความรู้สึก แต่เกิดจากความปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีให้สูงขึ้น เนื่องจากเพศหญิงไม่อาจบรรลุปัจเจกโพธิญาณและสัมมาสัมโพธิญาณได้ หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ได้อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์

3) สารสำคัญของสักกปัญหายุทธ กล่าวคือ ท้าวสักกะจอมเทพเห็นได้โอกาสตรัสเรียกปัญจสิขะ คันธรรพบุตรมารับสั่งให้กราบทูลขออนุญาตเข้าเฝ้า เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต จึงเสด็จนำเหล่าเทพเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องโคปกเทพบุตรให้ทรงทราบ ทรงสรุปว่า เพราะทรงทราบเรื่องการปฏิบัติธรรม และผลแห่งการปฏิบัติธรรมของโคปกเทพบุตรจึงเสด็จมาเฝ้าเพื่อจะฟังธรรมเช่นนั้นแล้วทูลขอโอกาสถามปัญหา เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจึงทูลถามปัญหามีใจความสรุปได้ 12 ข้อ เมื่อฟังธรรมตามที่กราบทูลพระผู้มีพระภาค และทรงได้รับผลสมตามที่ทรงปรารถนา คือ ได้เป็นท้าวสักกะหนุ่มทันทีที่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

4) หลักธรรมสำคัญในสักกปัญหายุทธ โดยแบ่งออกเป็น

1) เวทนากัมมัญฐานในสักกปัญหายุทธ ดังที่ท้าวเธอทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติ ตามข้อปฏิบัติอันสมควร และดำเนินไปสู่ความดับแห่งปญจสัจจะ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า จอมเทพ เรากล่าวโสมนัสไว้ 2 อย่าง คือ โสมนัสที่ควรเสพและโสมนัสที่ไม่ควรเสพ กล่าวโสมนัสไว้ 2 อย่าง คือ

โหม่นสัที่ควรเสพ และโหม่นสัที่ไม่ควรเสพเป็นต้น และตรัสถึงเวทนา 3 อย่าง คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และ อุเบกขาเวทนาเป็นต้น

2) ปาติโมกขสังวรในสักกปัญหสูตรตั้งที่ท้าวสักกะทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อ สรรวมในปาติโมกข์ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เรากล่าวกายสมาจาร คือ ความประพฤติกายไว้ 2 อย่าง คือ กายสมาจารที่ควรเสพ และกายสมาจารที่ไม่ควรเสพ กล่าววจีสมาจาร คือ ความประพฤติกายวาจาไว้ 2 อย่างคือ วจีสมาจารที่ควรเสพ วจีสมาจารที่ไม่ควรเสพ และกล่าวปริเยสนา คือ การแสวงหาไว้ 2 อย่างคือ ปริเยสนาที่ควรเสพ ปริเยสนาที่ไม่ควรเสพ ภิกษุปฏิบัติอย่างนี้ จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อสร้ารวมในปาติโมกข์

3) อินทริยสังวรในสักกปัญหสูตรกล่าวคือ ท้าวสักกะทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อ สรรวมอินทริย พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เรากล่าวรูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทาง ใจไว้ 2 อย่างคือ ธรรมารมณ์ที่ควรเสพ ธรรมารมณ์ที่ไม่ควรเสพเป็นต้นเพื่อปิดอินทริยทั้งหลาย ได้แก่ เพื่อ คัมภรอกทวารได้ คือ เพื่อความระแคะระวังทวารทั้ง 6 ไว้เพื่อไม่ให้ทำในสิ่งที่เป็นบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท โดยแบ่งออกเป็น

(1) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ

1) หลักโอวาทปาติโมกข์ในฐานะเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนากล่าวคือ เมื่อ พระพุทธเจ้าทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เหตุการณ์ที่มีความสำคัญมากจึงกำหนดถึงวันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า วันมาฆบูชา เป็นการประชุมพระสาวกของพระพุทธเจ้าครบองค์ทั้ง 4 ประการ คือ มีพระสาวกจำนวน 1,250 รูป แต่ละองค์ล้วนบวชกับ พระพุทธเจ้า มีพระอุปชฌาย์องค์เดียวกันล้วนเป็นพระอรหันต์ต่างมาประชุมโดยไม่ได้นัดหมาย และ พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ มีทั้งหลักการ มีทั้งหลักคำสอน และหลักการปกครองคณะสงฆ์มี ทั้งหมด 13 ข้อเช่น การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นต้น

2) สติการสอนของพระพุทธเจ้ากล่าวคือ ลักษณะวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าได้แก่ พระ พุทธองค์มีจุดมุ่งหมายในการสอน มีวิธีที่ทรงสอน มีอุปายประกอบการสอน มีรูปแบบการสอน มีแผนการสอน มีแนวคิดทางการสื่อสารการสอน มีการโน้มน้าวใจเพื่อการสื่อสารของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาก เพื่อให้มีอิทธิพล เหนือผู้อื่น มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือ ค่านิยม มีการโน้มน้าวจิตใจ มีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการ เหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ มีความคิดเห็น ทศนคติ และความเชื่อให้ถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งด้านอารมณ์และ พฤติกรรมเป็นต้น

(2) พุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้า กล่าว คือ

1) พุทธกิจข้อที่ 1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงตื่นพระบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาตเสวยแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนในที่นั้นๆ เช่น ทรงอนุเคราะห์รับอาหารของชาย

ยากจนที่บุรุษบัณฑิต ผู้จัดอาหารถวายภิกษุสงฆ์ชักชวนให้ถวายอาหารภิกษุรูปหนึ่งแล้วไม่ได้จัดภิกษุให้ด้วย เห็นว่าเป็นคนยากจน พระพุทธองค์ทรงอนุเคราะห์เสด็จไปปิ่นบาทรับอาหารของเขาถึงที่บ้าน และทรงรับร่ำข้าวชุปน้ำปิ้งจนสุกเพียงชิ้นเดียวของนางทาสีผู้ถวายเองก็เข้าใจดีว่า อาหารที่ตนถวายนั่นเป็นอาหารชั้นเลว นางคิดว่า เมื่อผ่านเลยนางไปแล้วพระพุทธองค์คงจะให้กาหรือสุนัขกินแล้วเสด็จไปรับอาหารดี ๆ ของพระราชมหาอำมาตย์ แต่พระพุทธองค์ทรงประทับนั่งเสวยขนมร่ำข้าวปิ้งนั้นให้นางเห็นและก็เสวยขนมร่ำข้าวปิ้งนั้นเท่านั้นเสวยเสร็จแล้วทรงแสดงธรรมโปรดจนนางได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วเสด็จกลับวิหารเป็นต้น

2) พุทธกิจข้อที่ 2 เวลาเย็นทรงแสดงธรรม กล่าว คือ พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ภิกษุหลายรูป พระราหุล และคฤหัสถ์หลายท่านมีอนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พุทธบริษัทในเวลาสายวัน สมัย คือ เวลาตั้งแต่หลังฉันอาหารไปจนถึงเวลาเย็น เพื่อเป็นเครื่องรองรับพุทธกิจข้อว่า สายณฺเห ธมฺมเทสนํ หมายถึง เวลาสายวันทรงแสดงธรรมที่น่าเสนอพอเป็นตัวอย่าง ยังมีพระธรรมเทศนาแบบพระสูตรชาดกและแบบอื่นนอกจากพระสูตรและชาดกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในเวลาสายวันอีกจำนวนมาก ซึ่งพระสังคีติกาจารย์มิได้แสดงกำหนดเวลาอีกนับร้อยนับพันสูตร

3) พุทธกิจข้อที่ 3 เวลาพลบค่ำประทานโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลายเช่น เวลาเย็นวันหนึ่งพระจุนทะน้องชายของพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วพระองค์ทรงแสดงหลักธรรมสำหรับขัดเกลากิเลสให้ฟัง พระธรรมเทศนานี้ชื่อว่าสัลเลขสูตร และเวลาเย็นวันหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปยังป่าโคสิณคสาวัน ได้ทรงทักทายสนทนาทรงรับฟังเรื่องการเป็นอยู่กันอย่างผาสุกที่พระเถระเหล่านั้นกราบทูลถวาย ทรงให้สาธุการแก่พระเถระเหล่านั้น

4) พุทธกิจข้อที่ 4 เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดาเช่น สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี เทวดาตนหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับกราบทูลถามว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนมาก ต่างมุ่งหวังความสุขดีพากันคิดเรื่องมงคลขอพระองค์โปรดตรัสบอกมงคลอันสูงสุด พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา 3 ประการนี้เป็นมงคลอันสูงสุดเป็นต้น

5) พุทธกิจข้อที่ 5 เวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลกเช่น พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นโจรองคฺคิมาลทรงทราบว่ เมื่อพระองค์เสด็จไปโปรดโจรองคฺคิมาลจะมีความสุขดี เขาได้ฟังธรรมแล้วจะขอบวช บวชปฏิบัติแล้วจะได้สำเร็จอภิญญา 6 ถ้าพระองค์ไม่เสด็จไปโปรด เขาจะทำความผิดในมารดาแล้วไม่มีใครสามารถช่วยเหลือเขาได้ พระองค์จึงเสด็จไปโปรดจนโจรองคฺคิมาลบวชในพระพุทธศาสนา ท่านหลักเรือนไปอยู่รูปเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายใจ ไม่นานนักก็ได้บรรลุอรหัตผล

(3) พุทธวิธีในการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้า กล่าว คือ

1) **พุทธวิธีในการตอบปัญหาเทวดา**เช่น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระปริวิตกแห่งจิตของพระผู้มีพระภาค จงมาปรากฏเข้าเฝ้าทูลขอให้แสดงธรรม พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวจดูแล้วได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายที่มีสติปัญญาในระดับความสามารถที่แตกต่างกันทั้งนี้อุปมาเหมือนดังในกออุบล กอปทุม หรือกอบอนทริก พระพุทธองค์ตรัสตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า เราเปิดประตูมตะแก่ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะพึงจงปล่อยศรัทธา มาเกิด พรหมเพราะเรามีความสำคัญในความลำบากจึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่วในหมู่มนุษย์ ครั้นท้าวสหัมบดีพรหมทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาสเพื่อจะแสดงธรรมแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป

2) **รูปแบบการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า** เป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ทรงใช้กับผู้ที่มาเข้าเฝ้า เพื่อสอบถามข้อสงสัยของตนเอง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นหลักในการตอบปัญหาแต่ละข้อ โดยพิจารณาถึงลักษณะของปัญหาและวิธีที่เหมาะสมกับการตอบปัญหานั้นๆ ได้แยกลักษณะของปัญหาไว้ 4 ประการได้แก่ 1) เอกังสพยากรณียปัญหา หมายถึง ปัญหาที่ตอบแบบตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ไม่มีเงื่อนไข 2) ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา หมายถึง ปัญหาที่ย้อนถามให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงตอบปัญหานั้น 3) วิทชชพยากรณียปัญหา หมายถึง ปัญหาที่ควรแยกตอบเป็นประเด็น 4) ฐปณียปัญหา หมายถึง ปัญหาที่ไม่ควรตอบ ถือว่าไม่มีประโยชน์ เป็นเรื่องไร้สาระทำให้เสียเวลา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหาสูตร กล่าวคือ

1) **การตอบปัญหาข้อที่ 1** ในสักกปัญหาสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า พวกเทพ มนุษย์ อสูรนาคนาค คนธรรพ์ และหมู่สัตว์อื่น ๆ จำนวนมากต่างตั้งความปรารถนาว่า ขอพวกเราจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่ถูกลงโทษ ไม่มีศัตรู ไม่ถูกเบียดเบียน ไม่จองเวรกัน แต่เพราะอะไรเล่าผูกมัดไว้ พวกเขายังคง มีเวร ถูกลงโทษ มีศัตรู ถูกเบียดเบียนและจองเวรกันอยู่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เพราะมีอิสสา คือ ความริษยา และมัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ผูกมัดไว้

2) **การตอบปัญหาข้อที่ 2** ในสักกปัญหาสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า อิสสา และมัจฉริยะเกิดจากอะไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เกิดจากอารมณ์เป็นที่รักและอารมณ์ไม่เป็นที่รัก ถ้าไม่มีอารมณ์เป็นที่รักและอารมณ์ไม่เป็นที่รัก ก็ไม่มีอิสสาและมัจฉริยะ

3) **การตอบปัญหาข้อที่ 3** ในสักกปัญหาสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า อารมณ์เป็นที่รัก และอารมณ์ไม่เป็นที่รักเกิดจากอะไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เกิดจากฉันทะ (ความพอใจ) ถ้าไม่มีฉันทะ ก็ไม่มีอารมณ์เป็นที่รักและอารมณ์ไม่เป็นที่รัก

4) **การตอบปัญหาข้อที่ 4** ในสักกปัญหาสูตรกล่าวคือ ท้าวสักกะทูลถามว่า ฉันทะเกิดจากอะไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เกิดจากวิตัก (การตรึก การไตร่ตรอง) ถ้าไม่มีวิตัก ก็ไม่มีฉันทะ

5) การตอบปัญหาข้อที่ 5 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถาม วิตกเกิดจากอะไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เกิดจากแง่ต่างแห่งปัญจสัญญา (การคิดปรุงแต่งอารมณ์ต่าง ๆ ด้วยอำนาจตัณหา มานะ และทริฐิของตน ๆ จนเกิดแง่หรือมุมมองต่างกันไป) ถ้าไม่มีแง่ต่างแห่งปัญจสัญญา ก็ไม่มีวิตก

6) การตอบปัญหาข้อที่ 6 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติตามข้อปฏิบัติอันสมควรและดำเนินไปสู่ความดับแห่งปัญจสัญญา พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า โสมนัส คือ ความดีใจ โทมนัส คือ ความเสียใจ และอุเบกขา คือ ความวางเฉย มีอย่างละ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ควรเสพและฝ่ายที่ไม่ควรเสพ กล่าว คือ 1) ฝ่ายที่ควรเสพ อธิบายว่า ฝ่ายที่เมื่อเสพแล้วทำให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมไป 2) ฝ่ายที่ไม่ควรเสพ มีนัยตรงกันข้าม อนึ่ง ในโสมนัส โทมนัส และอุเบกขาฝ่ายที่ควรเสพแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่มีวิตกและวิจารณ์ และฝ่ายที่ไม่มีวิตกและไม่มีวิจารณ์ ทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ฝ่ายที่ไม่มีวิตกและไม่มีวิจารณ์ประณีตกว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิบัติตามข้อปฏิบัติอันสมควร และดำเนินไปสู่ความดับแห่งปัญจสัญญา

8) การตอบปัญหาข้อที่ 8 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อสำรวมในปาติโมกข์ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า กายสมาจาร คือความประพฤติทางกาย วาจาสมาจารคือ ความประพฤติทางวาจา และปริยเสนา คือ การแสวงหา มีอย่างละ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ควรเสพ และฝ่ายที่ไม่ควรเสพกล่าวคือ 1) ฝ่ายที่ควรเสพ อธิบายว่า ฝ่ายที่เมื่อเสพแล้วทำให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมไป 2) ฝ่ายที่ไม่ควรเสพ มีนัยตรงกันข้ามภิกษุปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อสำรวมในปาติโมกข์

8) การตอบปัญหาข้อที่ 8 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า ภิกษุปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า อารมณ์ 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ควรเสพ ฝ่ายที่ไม่ควรเสพ

9) การตอบปัญหาข้อที่ 9 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า สมณพราหมณ์ทั้งหมดมี วาทะคือหลักการ ศีลคือข้อปฏิบัติ ฉันทะ คือ ลัทธิ และอัชโหมसानะคือจุดหมายอย่างเดียวกันใช่หรือไม่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ไม่ใช่อย่างเดียวกัน

10) การตอบปัญหาข้อที่ 10 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า เพราะเหตุไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เพราะโลกมีธาตุคือ นิสัยใจคอ ความนิยมหลากหลาย ในโลกที่มีธาตุหลากหลายนี้ เหล่าสัตว์ยึดมั่นธาตุใด ๆ อยู่ ก็ย่อมยึดมั่นธาตุนั้น ๆ ด้วยเรี่ยวแรง และความยึดมั่นว่า นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

11) การตอบปัญหาข้อที่ 11 ในสักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า สมณพราหมณ์ทั้งหมด มีความสำเร็จสูงสุดคือหมดกิเลส มีความเกษมจากโยคะสูงสุดคือบรรลุนิพพาน ประพฤติพรหมจรรย์ถึงที่สุดคือ บรรลุนิพพาน มีที่สุดอันสูงสุดคือถึงนิพพาน ใช่หรือไม่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ไม่ใช่

12) การตอบปัญหาข้อที่ 12 ในลักกปัญหสูตร กล่าว คือ ท้าวสักกะทูลถามว่า เพราะเหตุไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เพราะสมณพราหมณ์เหล่านั้นยังไม่สิ้นตัณหา ภิกษุทั้งหลายเท่านั้นเป็นผู้หลุดพ้น เพราะสิ้นตัณหาจึงมีความสำเร็จสูงสุด มีความเกษมจากโยคะสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ถึงที่สุด และมีที่สุตอันสูงสุด

ผลของการตอบปัญหาท้าวสักกะของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น

1) ท้าวสักกะได้โสมนัส กล่าว คือ ท้าวสักกะกราบทูลพระผู้มีพระภาคถึงการได้โสมนัสของข้าพระองค์ เพราะได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้นจึงไม่เป็นทางมาแห่งพันธนาการ ไม่เป็นทางมาแห่งศัสตราวุธ แต่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อบำเพ็ญ เพื่อดำริ เพื่อบริหาร เพื่อบริหาร เพื่อบริหาร ข้าพระองค์พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ 6 ประการเช่น เมื่อข้าพระองค์เกิดเป็นเทพดำรงอยู่ในนี้ ข้าพระองค์กลับได้อายุเพิ่มขึ้นอีก จึงประกาศการได้โสมนัสเช่นนี้ เป็นต้น

2) ท้าวสักกะบรรลุพระโสดาบัน กล่าว คือ ในการตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาภาวะความเป็นอยู่ของเทวดาไปในทางที่ดีขึ้น กล่าว คือ เทวดาบางคนได้เป็นพระโสดาบันซึ่งเป็นการยกระดับภาวะของเทวดาให้สูงขึ้นเช่น ท้าวสักกะพร้อมเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ได้เข้าเฝ้าทูลขอโอกาสถามปัญหา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตจึงทูลถามปัญหามีใจความสรุปได้เป็น 12 ข้อ ผลของการฟังพยากรณ์ปัญหาในครั้งนั้นทำให้ท้าวสักกะและเทวดาผู้เป็นบริวาร 80,000 คน ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุเป็นพระโสดาบันละความเป็นท้าวสักกะแก่ถึงความเป็นท้าวสักกะหนุ่ม ด้วยผลของการฟังธรรมดังกล่าวนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. คำตอบของพระพุทธเจ้าที่มีต่อท้าวสักกะ (พระอินทร์) ส่งผลให้พระอินทร์บรรลุโสดาปัตติผล เป็นเพราะพระอินทร์ได้ฟังธรรมอันเป็นไปโดยลำดับของพระพุทธเจ้า คือ ธรรมที่ดับปญจสัจจะ เป็นต้น ไปจนถึงธรรมที่ทำให้หลุดพ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ที่ว่า “พระอินทร์ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์จึงมีบทบาทเป็นผู้สนใจในธรรม เป็นเทพเจ้าที่มีภูมิธรรมความรู้ในหลักคำสอน พร้อมทั้งคอยให้ความช่วยเหลือพระพุทธเจ้าและ พระพุทธสาวกในด้านต่าง ๆ” (มนตรี สิริโรจนานันท์, 2561)

2. รูปแบบการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้ามี 4 วิธี ได้แก่ 1) เอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ตอบแบบตรงไปตรงมา) 2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ย้อนถามให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงตอบปัญหานั้น) 3) วิวัชชพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรแยกตอบเป็นประเด็น) 4) ฐปณียปัญหา (ปัญหาที่ไม่ควรตอบ) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าที่มาในพระสูตรต่าง ๆ มักจัดเข้าได้ในวิธีเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม (หรือหลายวิธีประกอบกัน) สอดคล้องกับ งานวิจัยของพระอธิการวิชาญ ปิยะมโณ ที่ว่า “วิธีการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้ามี 4 วิธี 1) การตอบปัญหาแบบเชิงเดียว 2) การตอบปัญหาแบบแยกแยะ 3) การตอบปัญหาแบบย้อนถาม 4) การตอบโดยอาการหนึ่ง” (พระอธิการวิชาญ ปิยะมโณ, 2564)

3. หลักธรรมสำคัญในสักกปัญหสูตรที่ทรงตรัสต่อเทวดา ได้แก่ เวทนากัมมัญฐานที่นำไปสู่ความดับแห่งปัญจสัญญา ปาติโมกขสังวรเพื่อสำรวมในปาติโมกข์ และอินทริยสังวรเพื่อความระวังในทวารทั้ง 6 ไม่ให้ทำบาปอกุศล ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพินลธรรมานุกูล (สันติชัย โชติโก) และ พันตรีสมคิด สวยล้ำ โดยสรุปคือ หลักธรรมที่ได้จากการตอบปัญหาระหว่างเทวดากับพระพุทธเจ้าสามารถสรุปได้ว่ามี 4 จำพวกคือ 1) หลักธรรมเพื่อสนองความอยากรู้ของเทวดา 2) หลักธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง 3) หลักธรรมเพื่อพัฒนาสังคม และ 4) หลักธรรมเพื่อพัฒนาไปสู่ความหลุดพ้น (สันติชัย โชติโก, 2561, สมคิด สวยล้ำ, 2554) เพราะ ที่ว่าหลักธรรม 3 ประการ คือ เวทนากัมมัญฐาน ปาติโมกขสังวร และอินทริยสังวร เป็นหลักธรรมเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความสงบสุขในสังคมและการหลุดพ้นเช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญหสูตร ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่จากการตอบปัญหาของเทวดาดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 : พุทธวิธีการตอบปัญหาของเทวดา

1. ตั้งเจตนาให้ถูก หมายถึง ผู้ตอบปัญหาจะต้องทราบว่า ตนเองนั้นอยู่ในฐานะใดและจะสอนใครไปเพื่ออะไร การตั้งเจตนาเหมือนการตอบคำถามกับตัวเองว่า ทำไมฉันจะต้องตอบปัญหาเหล่านี้ การตั้งเจตนาที่ถูกต้องจะทำให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการ เหมือนการตั้งวัตถุประสงค์แล้วได้ผลการวิจัยตามที่คาดหวังไว้

2. สำนวญภูมิธรรมของผู้ถาม หมายถึง ผู้ตอบคำถามย่อมต้องอาศัยความรู้เดิมของผู้ถามเพื่อเป็นข้อมูลในการตอบ เช่นว่า เด็กป.1 ถามคำถามก็ตอบให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาของเด็กป.1 มิใช่ตอบด้วยความ

เข้าใจของเด็กมหาวิทยาลัย การสำรวจภูมิปัญญาของผู้ถามเสมือนเป็นการสำรวจในเบื้องต้นว่า ผู้ตอบควรจะตอบอะไรและอย่างไรเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและนำสิ่งนั้นไปปฏิบัติได้

3. ตอบไปตามลำดับ หมายถึง ผู้ถามมักจะเข้าใจในสิ่งที่ผู้ตอบตอบไปตามลำดับโดยไม่ข้ามขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตอบปัญหาในเชิงปฏิบัติกรรณฐานที่ต้องอาศัยการอธิบายวิธีการเพื่อแก้ปัญหา เมื่อแก้ปัญหาได้แล้วก็อาศัยการต่อยอดการปฏิบัติเพื่อการบรรลุขั้นสูงต่อไป ดังนั้น ถ้าผู้ตอบอธิบายแบบข้ามขั้นจะทำให้ผู้ถามเกิดความสับสนและปฏิบัติได้ไม่ถูกต้อง การตอบคำถามในครั้งนี้นั้นก็ยากที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของทั้งสองฝ่าย

4. ใช้โวหารที่เหมาะสมกับจริต หมายถึง ถ้าผู้ถามเป็นเทวดาก็ใช้บรรยายโวหารและเทศนาโวหาร คือการอธิบายอย่างตรงไปตรงมาให้ผู้ถามได้รับความรู้ตามขั้นตอนเพื่อหวังให้ผู้ถามเกิดความเชื่อเพื่อจะนำไปเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสู่ความดีงามของชีวิต เพราะโดยทั่วไปแล้ว แสดงว่าเทวดามีจริตที่ชอบการอธิบายในโวหารลักษณะนี้ดังแสดงออกในสักกปัญสูตรและมงคลสูตร การประยุกต์ใช้จึงต้องสังเกตในข้อที่ 2. ก่อนแล้วผู้ตอบจึงเลือกโวหารให้เหมาะกับผู้ฟังเป็นกรณีเฉพาะ

สรุป

พุทธวิธีการตอบปัญหาของท้าวสักกะในสักกปัญสูตรเป็นการศึกษาหลักการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าที่มีต่อท้าวสักกะ 12 ประการ เป็นการวิเคราะห์ลักษณะการตอบปัญหาและเจตนาของพระองค์ว่าต้องการให้เกิดผลลัพธ์เช่นใดและศึกษากลวิธีการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จะต้องอนุเคราะห์แก่ชาวโลก การตอบปัญหาเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่ผู้เผยแผ่จะต้องรู้กลวิธีและมีความรู้ในเรื่องที่ผู้ถามต้องการจะรู้ ทั้งนี้การสื่อสารโดยการตอบคำถามจะสำเร็จได้ก็ด้วยการตั้งเจตนาให้ถูก คือเป็นสัมมาทิฐิเพื่อหวังให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ถามโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน สรรวจเจตนาของผู้ถามในเบื้องต้นเพื่อจะได้รู้วิธีตอบให้เข้าใจ ใช้การตอบตามลำดับเพื่อไม่ให้ผู้ฟังสับสน และเลือกโวหารที่เหมาะสมแก่ผู้ถามเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในข้อปฏิบัติ เมื่อผู้ตอบปัญหาอาศัยการตอบปัญหาไปตามขั้นตอนดังนี้แล้วก็จะทำให้ผู้ถามเกิดความเข้าใจและได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการถาม ในทางพุทธศาสนาคือการให้ความกระจ่างในข้อธรรมอันเป็นปัญหาของสรรพชีวิตที่มีสาเหตุจากกิเลส แต่ผู้ตอบก็จะให้วิธีการแก้ไขอันเป็นสัมมาปฏิบัติเพื่อแก้ข้อผิดพลาดเหล่านั้นด้วย พุทธวิธีการตอบปัญหาจึงประกอบด้วย การอธิบายสาเหตุแห่งทุกข์และข้อปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ตรงตามหลักการแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ด้วยสิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเป็นความรู้ที่ได้ว่า การตอบปัญหาแบบพุทธต้องอาศัยเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่อสงเคราะห์กัน อาศัยความรู้ของผู้ตอบที่มีประสบการณ์ เลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับผู้ถาม และตอบอย่างมีขั้นตอนไปตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผลของการพึงพาศาสนาในครั้งนั้นทำให้ท้าวสักกะและเทวดาผู้เป็นบริวาร 80,000 คน ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน และละความเป็นท้าวสักกะแก่ถึงความเป็นท้าวสักกะหนุ่ม ดังนั้น การเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ผู้สอนธรรมควรมีความรู้ในหลักการทางพระพุทธศาสนา และเข้าใจความต้องการของผู้ถาม เมื่อผู้สอนสามารถตอบคำถามได้ตรงใจผู้ถามและตอบได้อย่างถูกต้องตามธรรมแล้ว ก็จะทำให้ผู้ถามเกิดความเลื่อมใสจนนำไปสู่การปฏิบัติตามธรรม ต่อมาเมื่อผู้ถามปฏิบัติได้จนเกิดปัญญาแล้วก็จะสามารถบรรลุผลตามที่ต้องการได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมนิเทศจึงควรนำหลักการในสักกปัญหสูตรไปปรับใช้เพื่อประโยชน์ในทางเผยแผ่พระศาสนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาวิเคราะห์อภิปรัชญาและมัจฉริยะในสักกปัญหสูตร เพราะเป็นองค์ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับความดี การศึกษาวิเคราะห์องค์ธรรมเหล่านี้จะช่วยให้ได้ความรู้ความเข้าใจเรื่องอภิปรัชญา (ความอิจฉา) และมัจฉริยะ (ความตระหนี่) ที่เป็นสาเหตุให้การบรรลุธรรมล่าช้า เมื่อได้ศึกษาสาเหตุแห่งทุกข์แล้วก็จะได้วิธีดับทุกข์ต่อไป

2.2 ศึกษาวิเคราะห์ปาดโมกขสังวรในสักกปัญหสูตร เพราะเป็นวิธีปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้นได้ เป็นการแก้ปัญหาเรื่องความขาดสติและความประมาทอันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรม เมื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ให้ชัดแล้วก็จะได้แนวทางที่ชัดเจนของความระมัดระวังในสิกขาบทอันมีวัตถุประสงค์เพื่อการบรรลุธรรมในขั้นสูงโดยลำดับ

2.3 ศึกษาวิเคราะห์อินทรีสังวรในสักกปัญหสูตร เหมือนกับข้อเสนอแนะที่ 2. ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อป้องกันทวารทั้ง 6 มิให้หลงเสพอารมณ์อย่างประมาท การศึกษาประเด็นนี้จะได้ประโยชน์อันเป็นผลลัพธ์คือการปฏิบัติธรรมให้ถูกวิธีเช่นกัน

บรรณานุกรม

กิตติธัช ศรีฟ้า. (2561). พระอินทร์ในบริบทสังคมไทย. *วารสารศิลปปริทัศน์*. 6(1), 68-72.

บวรบรรณ อัญญาโพธิ์ และอนุกุล โรจนสุขสมบุรณ์. (2565). พระอินทร์ในนาฏกรรมไทย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 14(1), 183-202.

พระครูพิมลธรรมมานุกูล (สันติชัย โชติโก). (2561). *การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในสักกปัญหสูตร*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระอธิการวิชาญ ปิยะมโฌ (พันเกษราช). (2564). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในอภยราชกุมารสูตร*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนตรี สิริโรจนานันท์. (2561). พระอินทร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 5(1), 44-56.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมคิด สวยล้ำ. (2554). *การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมจากการตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้า*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพฯ: ผลิตัมม์.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช. (2540). *เอกสารการสอนชุดวิชาภาคเพื่อการสื่อสาร (Language for Communication)*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สุโขทัยธรรมมาธิราช.